

Ocenianie bieżące w dialogu z uczniem (cz. 2. Bajka)

Joanna Piasta-Siechowicz
Mirosława Iwasiewicz¹

Ukierunkowanie działań na osiągnięcie konkretnego celu jest najlepszą formą motywacji do osiągnięcia

sukcesu. Dlatego też zajęcia z uczniami rozpoczynamy od wytyczenia celu i drogi do jego osiągnięcia. Cel główny lekcji wynika z wymagań określonych w rozporządzeniu w sprawie podstawy programowej², na podstawie których nauczyciel tworzy plan pracy. W niniejszym artykule plan ten zbudowany jest z zapisów ww. podstawy programowej, np.: *Uczeń objaśnia morał bajki* (wymaganie pp), cel lekcji: *Uczeń objaśnia morał bajki*; *Uczeń identyfikuje bajkę* (wymaganie pp), cel lekcji: *Uczeń rozpoznaje cechy gatunkowe bajki*; *Uczeń dostrzega swoistość artystyczną dzieła* (wymaganie pp), cel lekcji: *Uczeń omawia artyzm bajki*.

Podanie celu lekcji powinno zostać poprzedzone pytaniem kluczowym, które wskazuje na związek celu stawianego uczniowi z jego potrzebami/zainteresowaniem, np.

Lekcja 1. Co wynika z morału bajki? Lub inaczej: Czego uczą bajki?

Lekcja 2. Jak rozpoznać bajkę? Lub inaczej: Jak spośród wielu utworów wybrać bajkę?

¹ **Joanna Piasta-Siechowicz** – polonista, edukator, egzaminator i ekspert MEN do spraw awansu zawodowego nauczycieli. Autor i współautor programów nauczania, artykułów i opracowań metodycznych, realizator projektów oświatowych, konsultant i recenzent wydawnictw edukacyjnych. Ponadto inicjator działań innowacyjnych w środowisku oświatowym. Interesuje się andragogiką, filozofią sztuki i socjologią kultury. Redaktor naczelny Wydawnictwa Pedagogicznego ZNP w Kielcach i redaktor naczelny czasopisma „Język Polski w Szkole IV–VI”.

Mirosława Iwasiewicz – absolwentka filologii polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, nauczycielka języka polskiego w szkole podstawowej i technikum, nauczyciel dyplomowany, egzaminator. Autorka i współautorka wielu artykułów, przewodników metodycznych, zeszytów ćwiczeń oraz programu bloku humanistycznego dla klas IV–VI (DKOS-4014-32/02).

² Podstawa programowa kształcenia ogólnego, Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r., Internet, (dostęp: 10.10.2015 r.), dostępny: http://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/08/zalacznik_2.pdf

Lekcja 3. Na czym polega artyzm bajki? Lub inaczej: Dlaczego o danej bajce możemy powiedzieć: niezwykła!

Formułowanie pytania kluczowego ma na celu zainteresowanie ucznia tematem zajęć i wskazanie związku celu lekcji z jego życiem, ukierunkowanie uwagi ucznia na potrzebę zdobycia wiedzy w drodze do stawianego przed nim celu.

Kolejnym etapem jest rozpoczęcie wspólnie z uczniami opracowania tzw. **Instrukcji sukcesu**, czyli wytyczania drogi do osiągnięcia celu poprzez określenie zadań, które do niego doprowadzą. I tak na przykład w odniesieniu do pierwszej lekcji: Morał w bajce. Ignacy Krasicki **Lew i zwierzęta**, **Żółw i mysz** Instrukcja sukcesu będzie brzmiała tak:

1. Określisz sytuację, z której wynika morał.
2. Odczytasz morał z bajki.
3. Wyjaśnisz, jak rozumiesz morał.
4. Sformułujesz wniosek na temat dydaktycznego charakteru bajek I. Krasickiego i A. Mickiewicza.

Instrukcja sukcesu jest jednocześnie kryterium, na podstawie którego nauczyciel formułuje informację zwrotną dla ucznia – czy opanował umiejętność (w tym przypadku) objaśniania morału w bajce, czy też nad konkretnym zadaniem będzie musiał jeszcze popracować. Jeśli uczeń poprawnie wykonał zadania 1–4 określone w **Instrukcji sukcesu**, otrzymał ocenę bardzo dobrą. Jeśli wykonał zadania w sposób wskazujący na wyjątkowy rezultat pracy, oryginalność treści lub formy zadania – otrzymuje ocenę celującą. Niewykonanie poprawnie jednego z czterech zadań określonych w **Instrukcji...** skutkuje oceną dobrą, niewykonanie poprawnie 2 z 4 – oceną dostateczną itd.

Ocenienie opisowe w praktyce³ sprowadza się do przekazania uczniowi informacji w odniesieniu do ustalonej na lekcji **Instrukcji sukcesu** poprzez komunikat (plus) + lub (minus) – zapisany przy każdym z czterech zadań określonych w **Instrukcji...**, czyli w od-

³ Praktyka oceniania opisowego przedstawiona w niniejszym artykule wynika z realizacji innowacji **Ocenianie w Dialogu (OWD). Uczeń-Nauczytel-Rodzic**, realizowanej w Samorządowej Szkole Podstawowej im. W. Łyczkowskiej w Ostojowie od roku szkolnego 2012/2013.

niesieniu do każdego z punktów kryterium osiągnięcia celu lekcji, bo tak należy rozumieć Instrukcję.

Sformułowanie wspólnie z uczniami **Instrukcji sukcesu**, tuż po wytyczeniu celu lekcji i zapisaniu tematu, który może być tożsamy z celem lub brzmieć bardziej przyjaźnie i intrygująco, można poprzedzić rozmową ukierunkowaną pytaniami⁴:

O czym, twoim zdaniem, będzie ta lekcja?

Co cię zainteresowało w tym temacie?

Co już wiesz na ten temat?

Jakie masz pytania związane z tym tematem?

Jak wytłumaczysz koledze, dlaczego ten temat jest ważny?

Lekcję należy zakończyć udzieleniem uczniom informacji zwrotnej na temat stopnia opanowania postawionego przed nimi celu i indywidualizowaną pracą domową odnoszącą się do zadań określonych w **Instrukcji**. . . Jeśli uczeń miał problem z wykonaniem któregoś z czterech zadań, wówczas nauczyciel zadaje mu pracę domową związaną z tym ćwiczeniem.

Podsumowaniem lekcji może być rozmowa ukierunkowana pytaniami z kostki metodycznej:

Co z tego tematu jest dla ciebie ważne?

Jak, twoim zdaniem, najlepiej nauczyć kogoś tego tematu?

Jak zastosujesz ten temat w życiu?

Co z tego tematu powinniśmy zapamiętać?

Czego jeszcze chcesz dowiedzieć się na ten temat?

Kolejność pytań nie ma znaczenia.

Lekcja 1.

TEMAT: Morał w bajce. Ignacy Krasicki, **Lew i zwierzęta**, **Żółw i mysz**.

Pytanie kluczowe: Co wynika z morału bajki?

Cel główny: Uczeń objaśnia morał bajki.

Wymaganie podstawy programowej: *Uczeń objaśnia morał bajki.*

⁴ Pytania zaczerpnięte z kostek metodycznych Szkoły Uczącej się, Internet, (dostęp: 10.10.2015 r.), dostępnym: <http://www.ceo.org.pl/pl/ok/news/nowa-pomoc-dla-nauczycieli-kostki>

Przebieg lekcji

1. Czytanie bajki.

Forma pracy: zbiorowa. Czytanie głośne.

Cel: poznanie treści bajek.

2. Omówienie sytuacji przedstawionej w bajce i roli równoważników zdania.

Forma pracy: indywidualna. Mówienie.

Cel: określenie sytuacji, z której wypływa morał; budowanie świadomości funkcji równoważnika zadania.

Polecenie dla ucznia: Przedstaw sytuację w bajce ***Lew i zwierzęta***.

Przykładowa wypowiedź.

Zwierzęta zebrały się u lwa. Dyskutowały na temat najważniejszej dla zwierząt cechy.

Każde zwierzę chwaliło się tym, co ma najlepszego. Dyskusję podsumował lew.

Polecenie dla ucznia: Dlaczego w wersach od 4. do 10. autor zastosował równoważniki zdań?

Przykładowa wypowiedź.

Autor zastosował równoważniki zdań, ponieważ wszystkie postacie wykonywały tę samą czynność – chwalenie się. Użycie równoważników zdań pozwoliło na uniknięcie powtórzeń.

3. Porządkowanie gatunków zwierząt według podanych kategorii.

Forma pracy: jednostkowa. Mówienie.

Cel: odczytanie cech wyglądu, umysłu, usposobienia oraz umiejętności.

Polecenie dla ucznia: Uporządkuj postacie według podanych kategorii:

Lew i zwierzęta – zalety zwierząt.

Wygląd.

Umysł.

Usposobienie.

Umiejętności.

Przykładowa wypowiedź.

- wygląd: koń, sarna, jeleń, ryś, niedźwiedź,
- umysł: słoń, lampart, liszka, pies,
- usposobienie, postępowanie: żubr, wielbłąd, baran, osieł,
- umiejętności: wilk, zając.

4. Określenie cech zwierząt wymienionych w bajce.

Forma pracy: jednostkowa. Notowanie.

Cel: odczytanie wartości przypisywanych zwierzętom.

Polecenie dla ucznia: Określ cechę każdego zwierzęcia.

Przykładowa odpowiedź.

słoń	roztropność
żubr	powaga
wielbłąd	wstrzemięźliwość
lamparty	odwaga
niedźwiedź	moc
koń	piękno
wilk	planowanie
sarna	subtelność
jeleń	piękno
ryś	wytworność
zając	szybkość
pies	wierność
liszka	pomysłowość
baran	łagodność
osieł	pracowitość

Polecenie dla ucznia: Zaznacz znakiem + (plus) cechy pozytywne, znakiem – (minus) cechy negatywne.

Sformułuj wniosek.

Przykładowa odpowiedź.

Każde zwierzę zachwala swoją najlepszą cechę.

5. Określenie roli tytułowej postaci i związku tytułu z treścią bajki.
(Zadanie 4).

Forma pracy: zbiorowa. Mówienie.

Cel: odczytanie zamysłu autora.

Polecenie dla ucznia: Jaką rolę pełni lew w bajce *Lew i zwierzęta* i jej tytule?

Przykładowa wypowiedź.

Lew jest uznawany za króla zwierząt. Został wymieniony w tytule, ponieważ ma władzę nad wszystkimi zwierzętami. U niego odbywa się spotkanie. Zwierzęta jego pytają o zdanie. Tylko jego wypowiedź zostaje przytoczona, bo lew wypowiada najważniejszą myśl w bajce.

6. Odczytanie morału.

Forma pracy: zbiorowa. Mówienie.

Cel: objaśnienie morału bajki.

Polecenie dla ucznia: Przeczytaj moral bajki **Lew i zwierzęta** i objaśnij, jak go rozumiesz.

Przykładowa wypowiedź.

Według mnie ten najlepszy, co się najmniej chwali.

Podpowiedź.

Lew nie musi się chwalić swoimi zaletami, ponieważ to król zwierząt.

Wszyscy lubią się chwalić.

Każdy uważa swoją zaletę za najważniejszą.

Skromność jest najważniejszą zaletą.

Nieskromność jest wadą.

Ten, kto jest najlepszy, nie chwali się swoimi zaletami.

Ktoś wartościowy nie musi mówić o swoich zaletach.

Polecenie dla ucznia: Wybierz wypowiedź, która jest morałem.

Przykładowa wypowiedź.

Ktoś wartościowy nie musi mówić o swoich zaletach.

7. Zestawienie przeciwstawnych wartości.

Forma pracy: jednostkowa. Notowanie

Cel: odczytanie wartości i ich przeciwieństw w bajce.

Polecenie dla ucznia: Wymień wartości i ich przeciwieństwa przywołane w bajce **Żółw i mysz**.

Przykładowe zadanie.

miejsce	mysz	żółw
cechy miejsca	pałace	domek
wartości i ich przeciwieństwa	duże, wspaniałe	ciasny, skromny
	bezdomność	własny dom

8. Odczytanie morału.

Forma pracy: zbiorowa. Pisanie.

Cel: objaśnienie morału bajki.

Polecenie dla ucznia: Objasnij morał bajki *Żółw i mysz*.

Przykładowa odpowiedź.

Lepszy własny domek niż cudze pałace.

9. Omówienie zadania domowego.

Forma pracy: indywidualna. Notowanie.

Cel: odczytanie pouczeń w bajkach Ignacego Krasickiego i Adama Mickiewicza.

Na podstawie poznanych bajek Ignacego Krasickiego i Adama Mickiewicza uzupełnij wniosek:

Bajki uczą, że...

Przykładowe odpowiedzi:

- prawdziwych przyjaciół poznajemy w biedzie,
- zdrada nie popłaca,
- wolność jest cenniejsza od wygod w niewoli,
- kto chce psa uderzyć, ten kij znajdzie,
- prawda nie zawsze zyskuje uznanie,
- ktoś wartościowy nie musi mówić o swoich zaletach,
- lepszy własny domek niż cudze pałace.

Lekcja 2.

TEMAT: Cechy bajki. Ezop, *Trzcina i oliwka*, Ignacy Krasicki, *Mądry i głupi*, Adam Mickiewicz, *Lis i kozieł*.

Pytanie kluczowe: Jak rozpoznać bajkę?

Cel główny: Uczeń rozpoznaje cechy gatunkowe bajki.

Wymaganie podstawy programowej: *Uczeń identyfikuje bajkę.*

Przebieg lekcji

1. Budowanie mapy mentalnej na podstawie definicji.

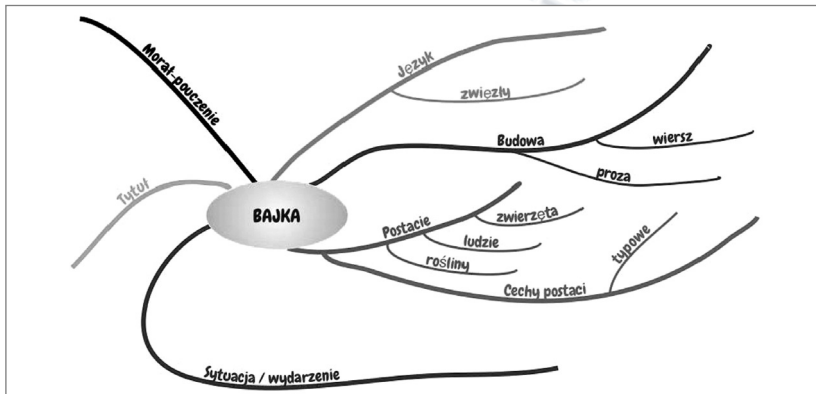
Forma pracy: jednostkowa. Notowanie.

Cel: odczytanie cech bajki z definicji.

Polecenie dla ucznia: Informacje z definicji wpisz na mapę mentalną.
Uzupełnij mapę rysunkami.

Bajka – zwięzły utwór wierszowany albo prozatorski, w którym postacie (często zwierzęta) o typowych cechach uczestniczą w sytuacji lub wydarzeniu, z którego wynika pouczenie – morał.

Przykładowy opis mapy mentalnej do uzupełnienia rysunkami.

2. Omawiam budowę tytułów bajek.

Forma pracy: zbiorowa. Notowanie.

Cel: określenie zasady tworzenia tytułów.

Polecenie dla ucznia: Na podstawie poznanych bajek podaj zasadę tworzenia tytułów. Uzupełnij mapę mentalną.

tytuł postacie

3. Analiza bajek.

Forma pracy: zespołowa. Czytanie. Notowanie.

Cel: odczytanie cech bajki w utworach autorstwa Ezopa, I. Krasickiego i A. Mickiewicza.

Polecenie dla ucznia: Udowodnij, że *Trzcina i oliwka* Ezopa, *Mądry i głupi* Ignacego Krasickiego i *Lis i kozieł* Adama Mickiewicza to bajki. Podaj przykłady z tekstu.

Przykładowy materiał do notatki.

Grupa I

Język bajek jest zwięzły, ponieważ...

Podpowiedź: dialog, nieliczne epitety, niezbędne informacje.

Grupa II

Bajki są wierszami, gdyż...

Bajki są pisane prozą, więc...

Podpowiedź: wersy, rymy.

Grupa III

Postaciami w bajce są...

Podpowiedź: uosobienie.

Grupa IV

Postacie z bajek reprezentują typowe cechy, na przykład...

Podpowiedź: wady i zalety.

Grupa V

Postacie z bajek uczestniczą w sytuacji, na przykład w bajce...

Podpowiedź: problem, przeciwstawne postawy, cechy.

Grupa VI

Bajki zawierają morał, czyli...

Podpowiedź: na końcu lub w środku, przenośny sens.

Grupa VII

W tytułach bajek wymieniane są...

Podpowiedź: postacie.

4. Prezentacja wyników pracy grup.

Forma pracy: zespołowa. Mówienie.

Cel: formułowanie wniosku na temat cech gatunkowych bajki.

Każda grupa kolejno prezentuje jedną cechę bajki.

Polecenie dla ucznia: Jak rozpoznać bajkę? Przedstaw wniosek.

Lekcja 3.

TEMAT: Artyzm bajki. Ignacy Krasicki, *Wilczki*.

Pytanie kluczowe: Na czym polega artyzm bajki.

Cel główny: Uczeń omawia artyzm bajki.

Wymaganie podstawy programowej: *Uczeń dostrzega swoistość artystyczną dzieła.*

Przebieg lekcji

1. Słuchanie bajki.

Forma pracy: zbiorowa. Aktywne słuchanie.

Cel: uchwycenie dramaturgii utworu.

Nauczyciel ukierunkowuje słuchanie na dramaturgię tekstu.

2. Uogólnienie informacji w częściach kompozycyjnych bajki.

Forma pracy: zbiorowa. Notowanie.

Cel: odczytanie form wypowiedzi bajki; określenie funkcji liczebników i przymiotników w tekście.

Polecenie dla ucznia: O czym informuje każdy wers?

Podpowiedź				
przedstawienie postaci		przytoczenie rozmowy		zmiana sytuacji
opis sytuacji	upływ czasu	ocena sytuacji		relacja postaci
pouczanie	reakcja na sytuację	upływ czasu		morał

Wilczki

*Pstry jeden, czarny drugi, a bury najmniejszy,
Trzy wilczki wadziły się, który z nich piękniejszy.*

Mówił pierwszy: „Ja rzadki!”

Mówił drugi: „Ja gładki!”

Mówił trzeci: „Ja taki jak i pani matka!”

Trwała zwadka.

Wtem wilczyca nadbiegła,

Gdy w niezgodzie postrzegła:

„Cóż to – rzeczce – same w lesie

Wadzicie się!”

Więc one w powieść, jak się rzecz działa.

Gdy wysłuchała:

„Idzie tu wam o skórę – rzekła – mile dzieci,

Która zdobi, która szpeci.

Nasłuchałam się tego już to razy kilka,

Nie przystoi to na wilka

Wcale.

Ale

Jak będziecie tak w kupie

Dysputować się, głupie,

Wiecie, kto nie zblądzi?

Oto strzelec was pozwie, a kuśnierz osądzi”.

przedstawienie postaci
opis sytuacji

przytoczenie rozmowy

upływ czasu
zmiana sytuacji
ocena sytuacji
reakcja na sytuację

relacja postaci
upływ czasu

pouczanie

morał

Polecenie dla ucznia: Jaką rolę pełnią liczebniki porządkowe i główny (na początku bajki)?

Odpowiedź.

Liczebnik główny określa liczbę postaci.

Liczebniki porządkowe rozróżniają postacie i wskazują kolejność wypowiedzania się.

Polecenie dla ucznia: Jaką rolę pełnią przymiotniki w stopniu równym, wyższym i najwyższym (na początku bajki)?

Odpowiedź.

Przymiotniki różnicują postacie i opisują.

3. Cytowanie.

Forma pracy: praca w parach. Mówienie/czytanie.

Cel: odczytanie form wypowiedzi w bajce.

Polecenie dla ucznia: Poleć koledze wykonanie zadania:

Przeczytaj wers/wersy, w których autor przedstawił / opisał / przytoczył...

przedstawienie postaci		przytoczenie rozmowy		zmiana sytuacji
opis sytuacji	upływ czasu	ocena sytuacji		relacja postaci
pouczanie	reakcja na sytuację		upływ czasu	morał

4. Czytanie z podziałem na role.

Forma pracy: zespołowa. Czytanie w roli.

Cel: oddanie dramaturgii tekstu głosem.

Polecenie dla uczniów: Przeczytajcie bajkę z podziałem na role.

5. Omówienie artyzmu bajki według dyspozycji.

Forma pracy: jednostkowa. Mówienie.

Cel: formułowanie wypowiedzi na temat dramaturgii utworu.

Polecenie dla ucznia: Na czym polega artyzm bajki. Omów.

Przykładowa podpowiedź.

DRAMATURGIA TREŚĆ

kłótnia
zagrożenie
ostrzeżenie

FORMA

kompozycja: przedstawienie postaci, opis sytuacji...

budowa: wersy długie i krótkie: jedno- i dwuwyrazowe

układ graficzny (zapis): akapity

język: zwięzłość

Określanie celu zarówno dla ucznia, jak i nauczyciela ukierunkowuje pracę na lekcji na jego osiągnięcie. Sposób, w jaki cel zostanie osiągnięty, jest dostosowywany do indywidualnych możliwości poszczególnych uczniów / zespołu klasowego. Dzięki sprecyzowanemu celowi nauczyciel zyskuje w uczniu sprzymierzeńca, z którym dany cel realizuje.

Praca domowa ma charakter zindywidualizowany: uwzględnia zadania, które wymagają dodatkowej pracy ze strony ucznia. Systemem motywującym jest możliwość zaliczenia każdego z wymagań, dzięki zaangażowaniu się na lekcji w jego samodzielne (lub w zespole) poprawne wykonanie.

Przemoc rówieśnicza to zjawisko, które dotyka wiele naszych dzieci. Mimo że wciąż powstają kolejne projekty i programy mające na celu wyeliminowanie przemocy, niemal w każdym szkolnym środowisku znajdują się gnębieni i gnębiące.

Jak rozmawiać z dzieckiem będącym ofiarą przemocy?

Jak mu pomóc?

Odpowiedzi na te pytania poszukajcie w książeczce **Nie wolno mnie gnębić! Pierwsza rozmowa o... przemocy rówieśniczej.**

Patronat medialny:

ISBN: 978-83-7173-281-2

Liczba stron: 32

Format: B5

Cena książki: 21,00 zł